

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Annotationes Ioannis Bugenhagij Pomerani in decem epistolas Pauli

Bugenhagen, Johannes

Basileae, 1524

VD16 B 9232

In Epistolam Pavli Ad Colossenses Annotationes Ioannis Bugenhagij
Pomerani.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36165

IN EPISTO

LAM PAULI AD COLOSSEN

ses Annotationes Ioannis Bugen-
hagij Pomerani.

Enè eadē est hęc epistola cum episto-
la ad Ephesios, nisi quod hęc breui-
or est, & quod hic apertius dānat do-
ctrinas humanę philosophię, id est
sapiētię & rationis humanę: quę ni-
hil nouit nisi elementa, id est res externas huius mundi,
in quibus ratio per hypocrisim fingit cultum dei, & ius-
tificationem, cum solus deus iustificet, non nostra ope-
ra, aut satisfactio: & in spiritu uelit adorari, qui bono-
rum nostrorum nō indiget. Nihil enim tam aduersum
fidei, id est saluti nostrę, quàm ubi ratione humana
quę dei sunt æstimare cœperimus. Quando enim ipsa
non negabit deum hominem factum, & propter te-
ctum, passum, mortuum, resuscitatum: quando non
persuadere nititur non esse remissionem peccato-
rum (quando quidem facta infecta fieri non posse) aut
quando ipsa persuadebitur esse uitam post hanc, es-
se resurrectionem carnis post carnis interitum, de o-
mnibus esse reddendam in iudicio futuro rationem.
Sed ne hoc quidem credit, quod tamen in quibusdam

IN EPIS. PAULI AD COLOS. 32

hominibus coram uidet, hominē scilicet posse spiritū
 dei immutari in hac uita, ut plane sit alius quā ante
 fuerit. In summa, animalis homo non percipit ea quæ
 dei sunt: Stultitia enim est illi. Hæc (ut Iacobus ille uo-
 cat) est sapientia terrena, animalis, diabolica, quæ sapi-
 entia effinxit nobis uarios dei cultus, & uarias secu-
 dū elemēta mundi obseruantias: quibus omnibus, si uē-
 re essemus Christiani, debebamus in Christo esse mor-
 tui, & felix agere sabbatū, ut solū Christū habentes,
 omnia haberemus: id est, ut nihil æstimaremus necessa-
 rium ad salutē, nisi solum Christum: & omnia alia esse
 libera pro usu nostro & proximorum uel faciēda,
 uel omittēda. Quid quæso traditionibus hominū ue-
 xamur, quum debeamus scire & legem, quam olim tu-
 lit deus, esse per Christum in cruce abrogatam, non ut
 non fiat, sed ut non facta damnare, aut reos agere non
 possit: quippe qui ex deo didicimus, nō opera legis, sed
 Christum nostram esse iustitiam. Præterea accedunt Interpellat
 ad maiorem orbis seductionē fictæ illæ reuelationes, p nobis. ro
 unde suppullularunt superstitiones, & prodigiosi cul 8. 1. Tim.
 tus angelorum, & sanctorum, & fictæ religiones. In 2. Media-
 quibus sperare & confidere didicimus in iniuriā con- tor unus.
 ditoris dei, & seruatoris, intercessoris & mediatoris Heb. 4. &
 unius domini nostri Iesu Christi. Atq; ut talia confir- 6. Pōtifex.
 marētur, abusi sumus ministerio uerbi, & detorsimus 1. Io. 2. Ad
 scripturas, cōuertentes dei ueritatem in mendacium. uocatum.

O
 S E N
 n episto
 c breui
 ānat do
 e, id est
 quæ ni-
 mundi,
 i, & ius
 tra ope
 ui bono
 uersum
 umana
 im ipsa
 r te fa-
 do non
 ccato-
 fe) aut
 nc, ef-
 de o-
 onem.
 usdam

ANNOTAT. IOAN. POM.

Cuius rei reliquias (postquam cessauerunt scripturae
 predicari) adhuc uidemus in cātu, & lectionibus illis
 publicis, quae secundū ordinationē, ut uocant, ecclesie
 de sanctis legūtur & cantātur. In primis de beata uir-
 gine matre saluatoris, de qua omnia ferè legūtur, quae
 de Christo, & dei sapientia scripta sunt. Item, abusi su-
 mus uenerādo sacramēto corporis & sanguinis Chri-
 sti, dum missas fecimus in commemorationem sanctae
 Annae, Sebastiani, Petri, pro defunctis, &c. contra in-
 stitutionē Christi, qui fidelibus uoluit hoc sacramentū
 non offerri, sed edi in sui cōmemorationē. Sed nundina-
 tionē fecimus Christi sacramentū. Ad hęc credo Pau-
 lū uere adpellasse religionē angelorū, uitā (ut uocāt)
 angelicam, coelibatū illū maledictū, sicut fructus hodie
 ostendūt: quem coelibatū, mirū, quanta sanctitate ope-
 rum & ceremonijs, id est ficta hypocrisi ornauerunt:
 ut hoc dæmonium meridianum non uideretur, nec a-
 gnosceretur angelus satanae in angelum lucis transfor-
 matus? Fuerunt olim sancti martyres, & pij homines,
 uirgines coelibes, casti secundum dona spiritus dei: sed
 non senserūt singularia dona omnibus oportere secun-
 dum necessitatē salutis esse cōmunia. Curauit ergo dia-
 bolus, ut ex donis dei singularibus homines impij in-
 felicissime facerent statuta & praecepta, praezipien-
 tes ut haberemus in carne uitam angelicam, quae da-
 ta nobis non esset. Perinde ac si praeziperent, ut sub-
 lato

lato corpore, iam more uolucris, in aëre uolaremus, precipientes inquam impie, quæ deus non præcepit. Hancine putas religionē angelorū de qua Paulus loquitur? Hæc ut sic intelligant facit, non solum quod talem uitam uocant angelicam uitam, sed etiā quod fertur in Paulo de cibis, fortasse etiam de coniugio, sicut alibi dicit: Bonum est mulierem non tangere. Ne tetigeritis (inquit) neq; gustaueritis &c. Quia duo hæc scilicet prohibere nubere, & abstinere à cibis, ad Timotheum dicit docenda in nouissimis temporibus ab illis, qui discedunt à fide, & attendunt spiritibus erroris, qui non sunt à deo, & doctrinis demoniorum: & loquuntur in hypocrisi, & fictæ religionis mendacium: & cauteriatam habentes conscientiam, nescientes de quibus adfirmant, & ut hic dicitur, quæ non uiderunt, id est intellexerunt. Hæc omnia signa & prodigia mendacia secundum operationem satanæ uenerunt super illos qui percunt, ut dicitur 2. Thessal. 2. Quia ueritatis dilectionē non receperunt, ut sani fierent. Ideo, ut ait, misit illis deus operationes erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati, sed consenserunt iniquitati. Hæc futura facile potuerunt præuidere apostoli dei: nā ipsis etiam prædicantibus cœperūt apparere iustitiæ operum in iniuriam gratiæ dei & Christi. Contra quod quàm acriter obstiterint apostoli, non ignoramus ex

ANNOT. IOANNIS POMERANI

eorū scriptis. Et uiderunt spiritu, quem habebant (ut et hodie spiritualis homo hoc facile uidere posset) hoc ipsissimū Antichristi esse regnum, sed nouissimis temporibus reuelandum: sicut scribitur 2. ad Thessal. 2. *Mysterium iniquitatis iam operatur, ut reuelatur in tempore suo. Et 1. Ioannis 2. Filioli nouissima hora est, & sicut audistis quod Antichristus uenit, nunc autem Antichristi multi facti sunt &c. Igitur hæc quæ iam diximus in hac epistola, sunt singularia præ epistola, quæ scripta est Ephesijs.*

Locos insignes si cupis.

In secundo capite sunt ea quæ diximus, scilicet, damnatio traditionum humanarum, iustitiæ operum legis & fictarum religionum. In primo est plena prædicatio euangelij, id est potentiæ & usus Christi, sicut & in Ephesiorum epistola. In tertio & quarto, paræneses morum Christianorum.

Per uoluntatem dei.

Non sicut pseudapostoli, qui non uocati sese ingerūt ad prædicandum & docendum, Hier. 23. *Non mittbam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.*

Fidelibus in Christo,

Id est, qui credentes & Christiani sunt, non per aliam quàm per Christum. Patrem Christi uocat, quem

IN EPI. PAULI AD COLOS. 34

ante dixit patrē nostrum. Habemus ergo cum Christo patrem cōmunem: ergo & nostra sunt omnia, quę dei sunt. Oremus ut proficiat Euangelium in auditoribus, gratias agimus sicubi profecerit.

Audiuimus.

Nā Colossenses non accesserat Paulus, ab Epaphra autem audierant Euangelium: ut in hoc capite primo uides. Et iam habebant Archippum apostolū, siue pastorem, ut uides in fine epistolę.

Fidem.

Fidē dicit in Christo, & charitatē in oēs sanctos, reata distributione. Nunc oīa peruertimus, fidē & fiduciam habemus in operibus, non solum bonis, ut uiderē possent, sed etiā planē puerilibus: & nullo opere benefacimus sanctis, id est fratribus, sicut supra adpellauit. Charitas enim in scripturis est officiū in proximū. Fides uero est in solo deo per Christū hærere, secundū eius uerbi promissionē, ut cūq; tibi acciderit tentatio.

Propter spem &c.

Ergo Paulus facit charitatē, & opera nostra in proximū mercenaria, quod ppter opera bona recipiamus mercedē in cœlis, quū tamē scriptura auferat à nobis omne meritū, ut in Psal. Non intres in iudiciū &c. Itē, In tua iustitia libera me domine. Item, Doce me iustificationes tuas, Et Esa. 64. Omnes iustitię nostrę quasi

ANNOT. IOANNIS POMERANI

De merce-
de operū.

pannus menstruatæ. Respondeo, Paulum hoc omnium
minime dicere. Loquitur quidem quandoq; scriptura
quasi merces debeat pro opere, & quasi meritū tuū
sit si opereris, cum tamen, si recte intuearis scripturā,
dicat mercedem reddendam pro opere non deberi, si-
cut reddita est illis qui hora undecima uenerant ad iu-
neam, & una hora laborauerant: ubi certum est quod
illis merces totius diei non debebatur, sed uoluntate
patris familias acceperunt, non merito suo, & tamen
pro opere. Volo (inquit) huic nouissimo dare sicut &
tibi. An non licet mihi facere quod uolo? Bonorum no-
strorum non indiget deus. Vnde ergo tibi meritum?
Vult tamē nos operari, & nobis mutuò inseruire gra-
tis, & libera charitate, sicut fratres carnales seruiunt
infirmis fratribus spe præmij recipiendi à patre: quia
pater promisit hoc & illud se daturum, alioqui ta-
men seruituri, etiam si nihil daretur, quia diligunt &
patrem & fratres. Vides quod hic non sit mercenaria
seruitus, sed charitas. Sic Christus dicit Ioannis 14.
Sed ut cognoscat mundus, quia diligo patrem & c. Pau-
lus ad Rho. 8. Siquidem compatimur ut & glorifice-
mur. Sic loquitur quasi pro passione nostra debeat
nobis gloria, sicut & Christus dicit: Oportuit Chri-
stum pati, & ita intrare in gloriam suam. Sed ut dixi,
hic nō opus siue passio inspicienda est, sed bona uolūtas
dei patris uolētis filiū per ignominiam glorificari. Nō

sic exponit seipsum Paulus in eodem cap. Nō sunt con-
digne &c. Igitur quod de merito ex alijs locis obijci
solet, uel ex hoc uno loco quem iam tractamus solui
potest, tantum abest, ut hic confirmetur. Charitas ex-
hibetur in sanctos propter spem repositam in cœlis,
quam spem concipis ex promissione dei promittentis
cœlestia, si hoc & illud feceris. Quemadmodum si cen-
tum aureos tibi promitterem, si propter me ires in fo-
rum: id quod aperte hic sic dicitur. De qua spe prius
audieratis per sermonem ueracem Euangelij. Vides
nos fecisse bona propter spem: non quod aliquid debe-
batur operi, sed quod pro opere promissum erat. So-
lius ergo uerbi dei fiducia facienda sunt bona ad pli-
cendum deo, ut omnia fiant ex fide.

Per sermonem ueracem Euāgelij.

In Græco est Hebraismus, multo efficacius signifi-
catus, in sermone ueritatis Euāgelij. Euangelij dicitur
sermo ueritatis, non solum ideo quod in se uerum
est: sed multo magis quod ueraces facit, & talia corda
quale ipsum est: alioqui sine Euangelio omnis homo
mendax. Est autem Euangelium cognitio gratiæ, &
misericordiæ dei per Christū &c. Id quod subdit, Au-
distis & cognouistis gratiam dei per ueritatem. Per
ueritatem, siue (ut Hebraismus in Græco habet) in
ueritate audire, & cognoscere gratiam dei, est nō ua-
ne audire, non uane scire & legere de gratia Euange

Spes
in promissio

ANNOT. IOANNIS POMERANI

lica: sed fide intelliguntur promissiones dei. Quae fide
& intelligentia spiritus dei imbuit, & perfundit cor-
da nostra, ut fructificet Euangelium in nobis: quod si
uere in nobis est, sine fructu esse non potest. Semē enim
quod cecidit in terram bonam, aliud protulit fructum
centesimum &c. Alioqui fides ficta est, & charitas si-
mulata, ut Paulus uocare solet. Fidem autem ueram
hic uocat sermonem ueritatis Euangelij, fructificantē
auditū, & cognitionem gratiae dei per ueritatem: di-
lectionē in spiritu, id est non carnalē, non fictam &c.

Propterea & nos.

Hoc & postulat ad Ephe. 1. & serē ubiq; qui crede-
re cœpit, scit quidem per dei gratiam se uere credere;
sed nunquam satis & perfecte credere, ut semper esu-
riat & sitiāt iustitiam, quae est ex fide, donec sature-
tur: id quod in hac uita non erit, 1. ad Cor. 13. Videmus
nunc per speculum &c. tunc autem cognoscām sicut
& cognitus sum. Ad Philipenses 3. Ego non arbitror
me adprehendisse &c. Circumcisio spiritualis semper
circūcidit, & baptismus ignis & spiritus semper ex-
urit, & carnem consumit donec consumetur. Hic uero
uide Christiani pectoris obsequium, quod non solum
coram deo sollicitum est pro se, sed & pro alijs, ut cre-
scant in cognitione dei, donec occurrāmus omnes
Christo in uirum perfectum, ad Ephe. 4. Ut discernā-
mus inter uoluntatem dei & nostram: deus enim nōs

Circumcisio
Baptismus spiritualis

regit sua uoluntate contra uoluntatem nostram. ad
 Rhomanos 12. Ut probetis quæ sit uoluntas &c. Tan-
 ta enim per Christum gratia contigit, ut ne unquam
 quidē satis intelligi & credi possit: imò hoc ipsum quod
 credimus, et in fide credimus, nullo nostro ingenio aut
 studio fit: sed per immensam dei operantis in nobis po-
 tentiā, qua suscitauit Iesum Christum à mortuis &c.
 ad Ephe. 1. Id quod hic quoque ita dicit, Omni robore
 corroborati iuxta potentiam gloriæ illius. ad Ephe.
 6. Confortamini in domino, & in potētia uirtutis eius
 &c. 1. Thessa. 2. Deus operatur in uobis qui credidistis.
 Hæc scilicet est uis Euangelij, id est potentia dei
 per Christū aduersus peccatū, mortē & infernū, tam
 scilicet potens est fides, id est cognita misericordia dei.

Vis ma-
gls

Sapientia & prudentia.

Vbi absolute ponuntur in scripturis, nō uana sunt uo-
 cabula, ut apud philosophos: sed significant ueram, id
 est non mundi sapientiam & prudentiam: id quod hic
 addit dicens, In omni sapientia & prudentia spiritua-
 li. Est ergo sapiētia, ut noris ea quæ dei sunt. ad Ephe.
 1. Ut deus domini nostri Iesu Christi pater gloriæ det
 uobis spiritū sapiētiae & reuelationis. Prudentia uero,
 ut noris cauere quicquid huic sapiētiae aduersum est,
 doctrinas & traditiones humanas, et omnes aduersa-
 rij insidias, qui id nititur ut à simplicitate, qua simpli-
 citer uerbo dei inhaeremus, nos abducatur, quæ admodū

Sapientia.

Prudentia.

ANNOT. IOANNIS POMERANI

Euam, ut dicitur 2. ad Corinthios II. Hac prudentia
nō minus est opus quā sapiētia prædicta: sicut iubet
dominus, ut simus prudētes sicut serpētes, & ut semp
uigilemus. unde ad Ephe. 6. Non est nobis lucta &c.

Ad omnem tolerantiam.

Potentia dei in nobis operatur, non solum ut creda
mus, sed etiam ut patiamur pro Euangelio, & hoc cū
gaudio, id est libero spiritu, ad Philip. I. Quia uobis
donatum est &c.

Gratias agentes patri &c.

Hæc est amplificatio gratulationis, qua describit
Euangeliū, id est amplitudinē potestatis & misericor
diæ per Christum nobis exhibitæ. Sicut ad Ephes. I.
Benedictus deus etc. Qui, inquit, idoneos nos fecit, nō
nostra merita, ut participes nos simus sortis sancto
rum: id est ut habeamus cōmunionē hæreditatis cum
sanctis, quæ est in lumine, id est cognitione Euangelij.
Contrà, ubi ista cognitio Christi non est, tenebræ sunt
& error, 2. Corinth. 4. Quod si etiam opertum est
Euangelium nostrum &c. ad Ephe. 5. Eratis quando
quidem tenebræ &c. Regnum Christi est regnum lu
cis, regnum mundi est regnum tenebrarum. Christus
est lux mundi, diabolus est excæcatio mūdi, 2. Corin.
4. In quibus deus huius seculi &c. Vnde in Euange
lio, illi qui uidebātur esse in regno lucis quasi fideles;
quia

IN EPIS. PAULI AD COLOS. 37

quia fidem non habent, quam solam hoc regnum requirit: eijciuntur in tenebras exteriores, id est in tenebras illas quæ extra hoc regnū sunt. Nō enim (ut hoc obiter dicam) cōuenit mihi cum illis, qui tenebras exteriores dictas putant, quod etiā, ut aiunt, sint aliquæ tenebræ interiores: sed simpliciter intelligo intus esse lucem, extra esse tenebras, & in tenebras quæ extra sunt, ruere eum qui eijcitur è consortio lucis.

Tenebræ
exteriores.

Transtulit in regnum filii, &c.

Ergo qui sumus in Christo, non diligere non possumus à deo, quia diligit Christum, in cuius regnum translati sumus, & cuius capitis mēbra facti sumus, ad Ephe. 1. Qui dilectos reddidit nos in dilecto filio suo. Vnde sequitur: Per quem habemus, &c.

Qui est imago dei, &c.

Amplificatione adhuc latius excurrit, faciens Christum caput & principium ubiq; , siue inspicias opera creationis, siue opera recreationis & redemptionis, ibi est ipse primogenitus ante omnem creaturā, omnis creaturæ author & dominus. Hic uero est primogenitus ante omnem creaturæ glorificationem. Primus qui resurrectione glorificatus sit, nouæ creaturæ author et dominus, caput corporis ecclesiæ, &c. Quoniam sic placuit patri (ne quid meritis hominum tribuatur) ut omnia essent in Christo, per quem sicut omnia condi-

ANNOT. IOANNIS POMERANI

ta sunt: ita & perdita reuiuiscunt per sanguinem crucis, & corpus carnis suæ quod adsumpserat. Hæc omnia magna persuasione confirmant fidem nostram. In quo enim non securos iubet nos esse pater, qui dedit nobis filium, & cum illo omnia quæ habet? Rhom. 8. Vnde ad Heb. 1. Filium constituit hæredem omnium, per quem etiam secula condidit &c.

Inconspicui.

Ioann. 1. Deum nemo uidit unquã, deum nemo cognoscet, nisi per hanc uiuam, & ut ita dicã, substantialem imaginem, id est Christum. Matth. 11. Nemo nouit patrem nisi filius. Habitat enim pater lucem inaccessibleem, ad quam ratio adcedere non potest, quem nullus hominum uidit, sed nec uidere potest. 1. Timoth. 6. Idcirco uerbum caro factum est, ut per stulticiam cognosceretur deus, qui per sapientiam cognosci non potuit, 1. Corinth. 1.

Primogenitus uniuersæ creaturæ.

Id est, genitus in diuina natura ante omnem creaturam, quod omnia creata sint per illũ & in illum, siue propter illum, & omnia per illum & in illo conseruentur, ut dicitur ad Hebr. 1. Portans omnia uerbo uirtutis suæ.

Siue throni &c.

Id est, sit etiam quæcumq; potestas, siue in celo siue

in terra, siue in inferis, ut diximus ad Ephe. 1. Nihil ergo est quod ex hoc, & similibus locis sibi uenentur quidam nomina chororum angelorum sine scripturae consuetudine.

Primogenitus ex mortuis.

1. ad Corin. 15. Primitiae dormientium Christus dicitur, per quem est resurrectio mortuorum, sicut per Adam mors. Primus resurrectione glorificatus est, ut nos omnes resurrectione glorificaret. ad Rhoma. 4. Mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostri. Sunt quidem aliqui ante Christi resurrectionem olim resuscitati, sed plane ad uitam animalem, quam antea habuerant, quam rursus oportebat per mortem deponere. Resurrectio autem est renouatio, qua corpus animale fit spirituale, & mortale immortale. 1. ad Corin. 15. Cuius resurrectionis Christus est primogenitus.

Resurrectio

Pacificatis &c.

Hanc pacem fecit conscientijs nostris, ut pax sit iam nobis cum omnibus creaturis, siue quae sunt in caelis, siue quae in terra, atque adeo cum ipso creaturarum conditore. uide ad Ephe. 1. Proposuit in seipso restaurare &c.

Et uos qui quondam.

Ad Ephesios secundo.

Inimicos mente.

ANNOT. IOANNIS POMERANI

Id est, Ignorantes dei, cōtempores dei, blasphemos in deum, &c. Vt non cogites solum adfectus illos crassos, & fructus solum impietatis: sed ipsam impietatem & radicē uitiorū, id est ipsum penitus latentē Adam.

Sanctos

Id est, purificatos spiritu. Irreprehensibiles, id est nō hypocritica iustitia. Inculpato siue inexcusabiles, id est, qui quamuis peccatores, tamē accusari non possunt, ne dei quidem lege propter fidem in Christū, qui est iustitia credentium.

In conspectu suo,

Mire additum est. Sunt enim qui uidentur sancti in conspectu hominum, qui coram deo non sunt: rursum sanctorū gloria corā mundo damnatur, sed in conspectu dei gloriosa est. In cuius cōspectu tantum abest, ut displiceant sancti, ut etiā hoc ipsum quod uidetur mundo pessimum, id est mors, uertatur eis in salutem, ut in Psalmo: Preciosa in conspectu dei mors sanctorum.

Siquidem.

Hic uides fundamentum in quo nos consistere ubique uult: reliqua omnia nihil sunt sine fide & spe.

Nunc gaudeo.

Ad Philippenses 2. Quinetiam si immolor &c. Ad Ephesios 4. Obsecro uos ne deficiatis, &c. Gaudet

IN EPIS. PAULI AD COLOS. 39

Paulus, quia sua afflictione & passione, siue uinculis suis cōfirmat Colossensibus, et omnibus fidelibus euangelium, &c. Atq; hac imagine, id est cruce, commendat se esse ministrum Euangelij: sicut alibi dictum est.

Et suppleo, &c.

Non intellige diminutā fuisse Christi passionem, ut oportuerit pati Paulum pro nobis: id quod ineptissime simul & impie dixeris, & cōtra Paulum qui supra dixit: Pacificatis per sanguinē Christi, &c. Et ad Cor. Nunquid Paulus pro uobis crucifixus est? &c. Sed ita accipe, Christus passus est, & omnes sancti patiuntur imitatione Christi, secundum illud, dicens: Qui pie uolunt uiuere in Christo persecutionem patiētur. Et certum est nondum esse passos sanctos, qui adhuc passuri sunt. Sicut nondum passus erat Paulus, quando adhuc passurus erat. Hoc ergo adhuc deest, qd' nondū factum est, & fieri oportet. Sunt autem afflictiones sanctorum afflictiones Christi, sicut clamat ad Paulū: Saule Saule quid me persequeris? Id quod maxime nos consolatur, quod passiones nostrae sunt Christi, quae utcumque patiamur, ita placent deo patri, sicut Christi passiones placuerūt, ne dubitemus nos cum Christo glorificandos, si cōpatimur. Atq; haec patitur Paulus pro ecclesia, id est pro Euangelio, quod praedicaerat ipsi ecclesiae, sua passione confirmando. Sicut enim nemo sibi uiuit aut moritur, ad Rhom. 14. sic nemo sibi patitur.

ANNOT. IOANNIS POMERANI

Omnia electis cedunt in bonum, &c.

Iuxta dispensationem.

Hæc dicit contra pseudapostolos non uocatos à deo

Mysterium.

De mysterio, quod gentes pertineant quoque ad Euangeliij gratiam, dictum est ad Ephe. non semel.

Diuitiæ &c.

Quod scilicet gratis donat peccata, quod reliqua non imputat, quod omnia etiam pessima facit cedere in bonum, quod confedere nos facit Christo in cœlestibus.

Perfectum.

*Id est credentem, & fidentem soli deo per Christum
Id quia cœpit in nobis, pro perfectione nobis imputatur, qui desistere nolumus, donec à deo, qui cœpit, perficiamur. Philippenses 3. Non quod apprehenderim, aut quod iam perfectus sim, etc. Et mox, quotquot itaque perfecti sumus, &c. Vnde hic notanter addit, perfectum in Christo Iesu, in quo tibi nihil deest, qui in te nihil habes.*

Ad quod.

Id est, ut hoc munus perficiam. Vide hic quàm efficaciam spiritus dei in se senserit Paulus, ut non præsumat docere, qui nullo animarum zelo tanguntur, qui suatum querunt, nihil solliciti pro ouibus, &c.

Quæ ad hoc caput pertinent, ferè ante exordium huius epistolæ diximus. Est autem tota disputatio contra doctrinas & traditiones humanas.

Solicitudinem &c.

Ne lupi, id est iustitiæ humanæ prædicatores, inuadant simplicitatem gregis dominici, ij sunt pseudopostoli, sic dicit Ephesiorum episcopis Actorum. 20. Ego scio quod intrabunt, &c. Vnde 2. Corinth. II. Inter labores suos etiam numerat sollicitudinē omnium ecclesiarum.

Vt consolationem accipiant.

Vel potius, ut confirmetur, qui iam sunt unū in charitate, hoc est ne patiantur se sectis operum separari, sicut hodie sectas uidemus, postquā à simplicitate uerbi dei ad doctrinas operū desciiuimus. Et confirmetur inquit, ad omnē opulentiam, siue abundantiam certissimæ intelligentiæ, ut audeant ex corde dicere: Etiam si angelus è coelis aliud Euāgelizet, anathema sit. Hoc scilicet est uere credere, & agnoscere mysteriū dei patris, & Christi: mūdo, hoc est carni & sanguini incognitū. Quandoquidē non in rebus externis, sed in spiritu regnū dei et Christi eius est in nobis, in quo Christo sunt oēs thesauri sapiētiae et sciētiae dei recōditi. Ergo Christo uere cognita, nihil opus est, ut aliud extra Chri-

ANNOT. IOANNIS POMERANI

stum sapias, aut scias: imò quicquid huic sapientiæ & scientiæ addere cupieris, uanum est & Christo aduersum. Iniuriã enim facis Christo, quasi illi aliquid desit sapientiæ & scientiæ. Qui in Christo sapiens est, & prudens, atq; per hoc contemptissime reijcit Paulus doctrinas humanas, imò etiã iustitias carnales operum legis dei, dicens: Hoc autem dico, id est ad hoc his uerbis tendo, &c.

Probabilitate

Id est, sophisticis argutijs, rhetoricis argumētis, quæ si uerisimilibus specioso fūco rationis humanæ, quasi in alijs foris nitidis, & in speciem sanctis rebus sit iustitia: & nō in sola Christi cognitione, id est fide. 1. ad Corinth. 2. Sermo meus non fuit in persuasorijs humanis sapientiæ uerbis, &c. Vide quæ illic dicuntur de sapientia uera, & sapientia humana.

Quamuis carne, &c.

Sic, 1. ad Corin. 5. Ego quidem absens corpore, præsens autē spiritu, id est animo, uoluntate & adfectu.

Elementa mundi.

Vocat res externas, id est nō spirituales, hoc est quæ nō sunt in spiritu, siue sint opera ab hominibus inuēta, siue etiã opera legis diuinæ secundū carnē, id est exteriorē fūcū intellectæ, ut aperte uides ad Gal. 4. Quomodo cōuertimini iterū ad infirma et imperfecta mūdi, quibus

IN EPI. PAULI AD COLOS. 41

quibus denuò seruire uultis? dies obseruatis &c.

Non iuxta Christum,

Cuius regnum & iustitia in spiritu est, non in exter-
nis rebus, aut operibus. Regnū, inquit, meum non est
de hoc mundo. Spiritus est deus &c.

Quoniā in illo inhabitat omnis
plenitudo deitatis corporaliter.

Supra dixit, in Christo esse omnes thesauros sapien-
tie & scientiæ dei, ne quid opus esse scires alia sapien-
tia & scientia: hic uero quasi plus addens, imò omnia
in Christo complectens dicit, Quoniā in illo &c. Ne
opus putes esse alia iustitia extra Christū. Cum Chri-
stum habes, uerè deum habes: non in figuris & re-
presentatiue, ut olim in ceremonijs & operibus le-
gis. Et hoc est quod ait, corporaliter, id est uere, non
umbratice: ut distinguas hic corpus non contra spiri-
tum, sed contra umbram. Umbra enim & figura solū
fuerūt illa priora huius gratiæ dei, quam habemus in
Christo: sicut infra, Quæ, inquit, sunt umbra futuro-
rum, corpus autem Christi.

Estis in illo completi.

Id est, in illo uobis nihil deest. Frustra ergo extra
eum aliquid queritis. Nihil enim tam sublime, siue in
cælo siue in terra, cuius ipse non sit dominus, quippe
qui uere deus est. Est ergo & dominus legis diuinæ,

f

ANNOT. IOANNIS POMERANI

ne quis hic obijciat, non esse eum à deo, qui legem diuinam abrogat, sicut calumniabantur Iudæi. Non est uastator legis, qui legem implet, q̄ facit quicquid lex requirit. Nō uobis igitur prædicent circumcisionem, ut reddant obnoxios ad uniuersam legem, ut dicitur ad Galatas 5. Quod circumcisi estis à peccatis in spiritu, & commortui Christo per baptismum, ut amplius uiuatis non secundum carnem. non in elementis huius mundi, quasi in talibus sit iustitia: ut infra uidebimus. Et conresurrexistis per fidem iam, quam operatur in uobis deus potentia, qua excitauit Iesum à mortuis, ut uides Ephesios 1. De circumcisione uero & baptismo diximus ad Philippenses tertio.

Et uos.

Idem locus est ad Ephe. 2. & similiter de abrogatione legis. Per præputium, id est per gentilitatē, qua in carne uiuebatis uere mortui coram deo. Hoc præputium est, ubi nondum facta est aut cœpit illa spiritalis circumcisio.

Condonans nobis omnia &c.

Vbi lex peccatū cordi nostro reuelat, id est facit conscientie peccatū, & cōfundit. Adeò fortiter hoc ipsum peccatum nostrum inscribit cordi, siue conscientie, ut nullo modo deleri possit. Hinc factum, ut quidam sibi ipsis mortē cōsciuerint, alij uero, ut dicitur ad Ephe.

IN EPI. PAULI AD COLOS. 42

4. posteaq̄ peruenerūt eò, ut dolere desierint, semet
 ipsos tradiderunt lasciuiæ ad patrandum immundici-
 am omnium cum auiditate. Iam uides legem, cum sit
 tantū cognitio peccati, ad Rhom. 7. nihil aliud pos-
 se quàm confundere & damnare, & desperationem
 agere. Est enim lex uirtus peccati. 1. ad Corinth. 15.
 Quis ergo nos liberabit ab hac infelici conscientia, ni-
 si solus Christus? Si credis in Christum, iustitia Christi
 tua est, & protinus peccatum tuum nihil est, & eua-
 nescit à prudentia huius fidei ut fumus, totus ille infe- ^{præstia}
 rorum exercitus, qui te reum agebat, ut possis hic
 morti, peccato, & inferis insultare, dicens: Abfor-
 pta est mors in uictoria, 1. ad Corinthios 15. Hæc e-
 nim deuicta sunt per Christum, & tibi deuicta sunt,
 modò hoc deuictum credas. Nam ipse, ut hic dicitur,
 condonauit nobis omnia delicta per suā sanctificatio-
 nem, quā impossibile erat præstari à nobis. Ipse enim
 satisfecit gratis pro nobis, deleto chirographo, id
 est scriptura conscientie nostræ, quæ aboletur, ubi cre-
 dis Christum tuam esse iustitiā. Quod chirographū
 erat nobis aduersum per decreta, id est per legē dei, ^{Statuta}
 quæ nos reos agebat: quod abstulit Christus, adfigens dei,
 illud cruci. Si ergo credis in cruce satisfactum pro pec-
 catis, iam amplius conscientia tui peccati, quantum-
 uis magni, non te condemnabit, sed pacata conscien-
 tia gau debis te in Christo esse saluum, qui in te da-

ANNOT. IOANNIS POMERANI

mnatus es, nisi putes salutē Christi non esse potentio-
rem tua damnatione. Hic mortis dominos & princi-
pes tenebrarū, qui sunt conscientiarum tortores, pa-
lām duxit in triumpho per semetipsum: id quod fieri
impossibile est per nos, aut studia nostra. Atq; hic ui-
des iterum insignem abrogatā per Christum legis lo-
cum, qui est & in Ephe. cap. 2. Igitur inquit Paulus,
Quid adhuc decretis & statutis legum in conscientia
uestra tenemini, quasi ea uel officiant uel prosint ad
iustitiam?

Quæ sunt umbra &c.

Lex prohibebat edere immunda, Leuit. 11. Quod
significabat mundum debere esse dei populū, ad Ti.
1. Omnia munda mundis &c. Festa nouilunia, & sab-
bata, Leui. 23. significabant gaudium conscientie, in-
nouationem hominis, & sabbatum illud christianum,
quo requiescimus ab operibus nostris, nō facientes uo-
luntatem nostram, sed dei operātis in nobis per euan-
gelium suum à nobis creditum. Propterea uocat Pau-
lus hæc umbrā & figurā futurorū, id est future grati-
e, quæ est per fidē in Christū. Hæc etiam reijcit Esa-
ias cap. 1. Quia qui hac hypocrisi legis utebantur, e-
rant immundi coram deo, id est increduli. Umbra in-
quam erant, corpus autem, id est ipsum sanctificatiū,
& ipsa rei ueritas est Christi, id est in Christum, sive
in Christi gratiam, quæ uere iustificat.

Non edere
immunda

Sabbatum
christianum

Ne quis uobis palmā interuertat.

Id est fraude efficiat, ne palma uictoriæ uobis detur, ne ad scopum præfixum perueniatis, &c. Verbum enim græcum hic significat intercipere præmium, siue brauion, aut scopum transferre ne quis uincat. Id quidem pro se faciunt, qui aliam iustitiam quàm Christi docent, & Christum qui prope factus est nobis in sanguine suo, longe transferunt à nobis. In primis quæ data opera, simulata humilitate & modestia, & superstitione reuelationum fictarum, et uita angelica seducunt & dementant totum ferè orbem, ut diximus supra. Superbi sua sanctitate, quæ est hypocrisis & fermentum illud phariseorum adfirmantium ea, quæ nõ intelligunt, qui non tenent caput, id est Christum: nam Christi iusticiam ignorant, ergo nihil magis uitam habent, quàm corpus sine capite: & æque patent ruinae ad-insultus procellarum ac domus sine fundamento. Caput est uita & augmentum corporis, ad Ephe. 4.

A mente carnis uestræ.

In quo uides facile quid carnem soleat uocare Paulus, nempe quicquid à spiritu dei nõ proficiscitur, aut Caro apud Paulum, ad spiritum non pertinet, aut omnino diuersum est à spiritu: quod carnem etiam uides menti tributam &c.

Itaque si mortui estis.

Argumentum, Mortui estis cum Christo, quid ergo

ANNOT. IOANNIS POMERANI

quasi uiuentes, elementis mundi seruire uultis? id est
 in externis rebus quærere dei iustitiã. Quid permit-
 titis uos legibus obstringi humanis, quos Christus se-
 cit in conscientia liberos? quid finitis uobis dici, ne te-
 tigeritis? &c. Quæ omnia pereunt abusu propter tra-
 ditiones hominum, quæ tangere, gustare, cõrectare,
 alioqui non esset neq; malum, neq; bonum. Legitur et
 sic, Quæ omnia percunt ipso usu, id est utendo consu-
 muntur. quasi diceret, Iustitia dei æterna est: quicquid
 perit usu æternum non est, ut sunt omnia externa: er-
 go in talibus iustitia dei non est, &c. Apparent quidẽ
 sancta, sed ficta sanctitate & humilitate, id est hypa-
 critica deuotione, ita ut etiã ne necessaria quidem cor-
 pori tribuant, aut parcant. Ecce habes religiones fras-
 trum, etiam illorum qui sua opinione se sanctos nõ iu-
 dicare non possunt, & tales sunt qui nobis ieiunia, &
 disciplinas tanta specie cõmendant, ac merita uendunt.
Ieiunandum quidem est necessitate corporis castigandi,
 ne superbiat contra spiritum: sed non secundum rea-
 gulam & prescriptum ieiunandum. Orãdum est, sed
 non iuxta ordinarium aut statuta, sed iuxta desiderium
 cordis &c. Idcirco sic Paul. 1. ad Tim. 4. Exerce
 te ipsum ad pietatẽ. Nam corporalis exercitatio &c.
 Mortificationem enim non recte intelligunt, quam in-
 terpretatur nobis Paulus capite sequenti, Mortifi-
 cate &c.

Ieiunium

Oratio

HAec quoq; ad praecedentia attinent. Argumē-
tum est, Resurrexistis & mortui estis cū Chri-
sto huic mundo, & huius mundi elementis: nolite er-
go iustitiam ponere & fiduciam in rebus quibuscūq;
externis & terrenis, quae uideri possunt. Coelestia cu-
rate, id est spiritualia, quae nō uidemur. Regnū Chri-
sti non est de hoc mundo: quicquid ergo pomparum,
& iustitiae externae nobis ostenditur, fucus est & hy-
pocrisis. Quandoquidem sicut Christus est abscondi-
tus, & nemo nouit filiū nisi pater, & cui uoluerit pa-
ter reuelare, sicut dicitur Matth. 16. Caro et sanguis
non reuelauit tibi &c. & nemo nouit patrem, nisi fi-
lius, & cui uoluerit filius reuelare, ut dicitur Matth.
11. Sic & Christiani ueri absconditi sunt, & nouit de-
us qui sunt eius, 2. ad Timo. 2. Filij quidem dei sunt,
sed primum tales esse apparebit in futura resurrecti-
one. I. Ioan. 3. & ad Rhom. 8. Igitur iterum merum
mendacium est, & orbis seductio, quicquid externa-
rum rerum pro iustitia, siue regno dei computatur. Se-
quitur quoq; illos nihil minus esse quā christianos,
qui se pro Christianis haecenus uēditarunt. Immo ne
hoc quidē est tanti, uolucrunt & plus esse quā chris-
tiani, id est ceteris perfectiores, quum in spiritu, ubi
est illa christiana iustitia, non sit differentia operum
minoris & maioris. Omnia enim apud deum aequalia

Hoc exem-
plum de Aa-
bel & Ca-
in.

ANNOT. IOANNIS POMERANI

apud nos sunt opera, quae inter se cōparata, sunt magna & parua: sicut infra dicit, Quicquid egeritis sermone aut facto, omnia in nomine domini Iesu facite, gratias agentes deo & patri per illum. & 1. Corint. 10. Siue manducatis siue bibitis, uel aliud qd facitis, omnia in gloriam dei facite. Itē in spiritu siue in Christo non est differentia personarū. Nō enim illic est, ut infra dicitur, Graecus et Iudaeus &c. Vnde ergo ista Christianis nomina, Franciscanus, Augustinianus? &c. Vnde diuersus ille habitus, albus, niger? &c. quē sub pœna aeternae maledictionis nō licet immutare. Hoccine est iustitiam istis nugis imputare? Vnde tandem laicus & clericus? Ministeria & diuersa dona spiritus sancti sunt inter uerē Christianos, ut est 1. ad Cor. 12. Sectae uero tā uariae figmentū sunt demonij meridiani, & angeli satanae in angelum lucis transformati, ut mundus seducatur signis & portentis mendacibus: quae satis multa impij praedicatorum exphiala irae dei in mundum effuderunt, ut credant mendacio, qui dilectionē ueritatis, ut salui fierent, suscipere noluerunt. Iā tandem uidemus quid Pauli uerba possint, quā spiritum plena sint. Non potest hinc amplius latere diabolus pra luce istorum uerborum. Dabit quādoq; spiritus Christi, ut haec ipsa adhuc clarius uideamus.

Mortificate igitur membra.

Iam post tractatam fidem, paranæsis morum Christianorum

IN EPI. PAULI AD COLOS. 45

stianorū, ut solet, describit contra illos, qui ubi audiunt libertatem spiritus, intelligūt libertatem carnis, putantq; sibi quiduis licere. Mortificate, inquit. &c. Supra dixit, resurrexistis, mortui estis: quæ oportet sic intelligi, resurgere cœpistis, mori cœpistis. sicut iā antea diximus de perfectione, & de circumcisione, & baptismo: alioqui hic rursus non diceret, mortificate. Hic præterea uides quid scriptura uocet mortificationem, nempe uoluntatis nostræ, & nostram ipsorū abnegationem: non ut uigilijs, cruciatibus, inedia perimas ista mēbra, quæ uides in corpore tuo: sed membra corporis peccati, stuprum, immunditiā, &c. quæ ab actu externo temperari ad tempus exercitio corporis, uigilia, ieiunio, labore possunt: sicut poëta dixit, Sine Cerere & Baccho friget Venus. Sed occidi non possunt, nisi spiritu, sicut dicitur ad Gala. 5. Si spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis.

Mortificatione.

Renouatur, &c.

Vide hic restitutionem imaginis dei in Adam perditæ. Iam restituitur lux dei per Euangelium, ut uiuamus sicut filij dei, imitatione dei patris beati, qui hactenus cæcitate imaginem expressimus principis tenebrarum.

Charitatem.

De qua ad Ephes. 4. & Philip. 2. Quæ, inquit, est

f 5

ANNOT. IOANNIS POMERANI

uinculū perfectionis, siue integritatis: id est, quæ nex-
uus est, qua perfectio & integritas corporis Christi,
id est ecclesiæ, colligatur, ut membra in corpore ani-
mantis. Nullo enim alio uinculo coherent membra
Christi. Potest uideri Paulus, ut paulò ante ad carnes
animantis cum dixit: Viscera miserationum, quæ sunt
eomitas &c. Ita nūc ad pellem alluisse, cum dicit: *Su-*
pra omnia induti charitatē. Sicut enim pellis omnia
continet, & quasi colligat quæ sunt in corpore: ita
charitas omnia prædicta simul continet, & membra
Christi in unitate claudit.

Et pax dei triumphet.

Pax inquit dei, unde addit, In cordibus. Hanc pacē
mundus non nouit. Ioan. 14. Pacem meam &c. Hanc
deus in suis adeò potentē efficit, ut nulla iniuria pro-
ximorum, nulla aduersitate, nulla tentatione possit la-
befactari, ut ad Rhom. 5. Gloriamur in tribulationi-
bus. Fit quidē ut quandoq; derelicti à deo uideamur,
& huius pacis ne uestigium quidē uideatur: sed quia
radices profundius egit, ista tempestate dei iei non po-
test: imò fortius contra ista mala insurgit, ubi amissa
uictoria uidebatur. Cuius exemplū habes in Paulo
2. ad Corint. 1. Ad hanc pacē dicit hic Paulus nos uo-
catos. Vbi uero ista pax non fuerit, charitas in corpo-
re ecclesiæ seruari nō poterit, idcirco ne ecclesia quis-
dem erit.

charitas

die hüt helt
den sthalth
Zins...

Aequitatem.

Quod debetur eis, & quod honestū est. Aequa-
bilitate, id est ne alium in delicijs foueatis, ali-
um opprimatis, aut ne permittatis ut serui seruis do-
minentur: id quod intolerabile est, ubi spiritus dei
non adest.

Aequabilitas

Sapienter ambulate ergo,

Scilicet ne sitis alicui scandalo, ne blasphemetur
propter uos (sicut dicitur ad Rhom. 2) nomen dei in-
ter gentes: id est inter eos, qui nondū nouerunt Euan-
gelium Christi, & dei ueritatem: contra quod faciūt,
qui tam foede abutuntur libertate euangelica sine li-
bertate. Serui enim sunt scandalorum, & nihil nisi me-
ra scandala: sed necesse est talia esse scandala, ubi euan-
gelium praedicatur: ueruntamen uae homini illi, per quē
scandalum uenit.

*(quam si hinc
subiungunt)*

Vt sciatis, &c.

Ne omnia omnibus dicatis. Infirmis alia, alia per-
fectis: alia incredulis, alia credentibus. Alijs dure, a-
lijs gaudere &c. Et quod Paulus supra de se dixit: Si-
cut oportet me loqui.

F I N I S.